ARCHIEFJES

VI

REIZEN

1982 BERLIJN

ARCHIEFJES

Marc VANDAELE

B E R L I J N 1 9 8 2

Een foto die 28 jaar naoorlogse geschiedenis symboliseert …
Om een verdere leegloop van het communistische DDR-Duitsland te verhinderen, werd in 1961 een scheidingsmuur gebouwd die later het symbool zou worden van het fiasco van het communisme (alle foto's uit eigen archief).

Als er één reis is die nauw gelinkt is aan geschiedenis, dan is het wel die naar Berlijn, in 1982. Op die politiek sombere augustusdag van 1961 (de 13de !) werd op televisie alle nieuws overheerst door het Berlijns conflict. Hallucinante beelden en verhalen van Oost-Berlijners die nog poogden de westelijke sectoren te bereiken, het bouwen van een muur, Vopo's nauwkeurig toekijkend hoe de werkzaamheden verliepen … Een goeie twintig jaar later was het onze droom dat Berlijn met eigen ogen te gaan bekijken.

De klassieke weg naar de voormalige Duitse hoofdstad ging over Keulen, Hannover, Braunschweig tot aan de grensovergang van Helmstedt (West-Duitsland) - Marienborg (Oost-Duitsland). Eenmaal deze hindernis genomen , ging het verder over de snelweg naar Berlijn, op Oost-Duits grondgebied. Langs dit ± 170 km lang traject op DDR-gebied werd iedereen goed in het oog gehouden door de patrouilles van de Volkspolizei, opgesteld aan de rand van de snelweg. Met verrekijkers speurden de Vopo's de Autobahn af om te zien of geen verdachte haltes werden gehouden. Het spreekt vanzelf dat het voor toeristen een sport was stiekem een kiekje te maken van die ijverige polizisten.

Tijdens de rit over Oost-Duits grondgebied om naar de enclave West-Berlijn te rijden, ontmoetten we regelmatig controleposten … Een Vopo aan weerszijden van de weg.

De Kaiser Wilhelm Gedächtniskirche aan de Kurfürstendamm (1982)

We hadden een correct hotelletje gevonden in de nabijheid van de Gedächtniskirche aan de Kurfürstendamm en konden van daaruit onze exploratietocht in Berlijn aanvangen. De Kurfürstendamm, een commerciële ader in West-Berlijn, werd beschouwd als het uitstalraam van het West-Duitse Wirtschaftswunder uit de tijd van Ludwig Erhard (jaren 50 en 60).

Na de verkenning van de buurt en wat windowshopping op de Ku'damm, wilden we zo vlug mogelijk datgene zien waarvoor we gekomen waren : de scheidingsmuur in een stad die de kern uitmaakte van alle politieke spanningen sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. Eerste halte was natuurlijk het heetste 'item' van die tijd : de overgang van West-Berlijn naar Oost-Berlijn aan het beruchte Checkpoint Charlie, gelegen aan de kruising van de Friedrichstrasse met de Zimmerstrasse. We hadden nog steeds die beelden voor ogen uit het jaar 1961, met Amerikaanse en Russische tanks die tegenover elkaar een gevechtspositie innamen als twee boksers in de ring.

Een bekend beeld gedurende bijna 30 jaar: Checkpoint Charlie, aan de kruising van de Zimmerstrasse en de Friedrichstrasse. Aan de overkant : de Sovjetzone.

De tanks waren er niet meer maar de spanning was nog steeds te snijden. We werden verwittigd - door middel van een groot, viertalig bord - dat we hier de Amerikaanse sector verlieten. Het leek wel op het gezegde uit de Divina Commedia, aan de ingang van de hel : Gij die hier binnentreedt, laat alle hoop varen…

SPREE
R
T
Reichstag
BERLIJN 1982
Brandenburger
Tor
BR
TOR
Platz des
18. März
17. Juni
Unter den Linden
Wilhelmstrasse
Ebertstrasse
Friedrich strasse
Wilhelm strasse
Leipzigerstrasse
Leipziger Platz
LP
Friedrich strasse
Leipzigerstrasse
Wilhelmstrasse
Potsdamer
Platz
Checkpoint
Charlie
Stresemannstrasse
Zimmerstrasse
CC
Niederkirchnerstrasse
Uitkijkpost
voor toeristen
K M
Gestapo
Kochstrasse

We zijn toen niet naar de Russische sector gegaan, maar links afgeslagen in de Zimmerstrasse, richting Wilhelmstrasse en Potzdamerplatz. De Muur leek op een luguber stenen lint dat doorheen de stad slingerde en we probeerden dat lint over een afstand te volgen om er de akeligheid van vast te leggen. Wanneer men nu diezelfde beelden bekijkt - wetende wat ondertussen heeft plaats gehad in 1989 - lijken ze zò irreëel, dat men zich afvraagt of ze ooit wel werkelijkheid zijn geweest.

Vanop aangebrachte platforms langsheen de muur, konden de toeristen de oostzijde van de muur aanschouwen. Aan de kruising van de Zimmerstrasse met de Wilhelmstrasse stond zo'n platform van waarop men over de Muur heen kon kijken. Keek men recht voor zich uit, dan had men een uitzicht op de Wilhelmstrasse, met wat verder het kruispunt Leipzigerstrasse – Wilhelm-

strasse.

Wilhelmstrasse : de Muur en de Oost-Duitse kant van de Wilhelmstrasse. Wat verder, het kruispunt met de Leipzigerstrasse.

Keek men de rechterkant op - richting Checkpoint Charlie - dan bood zich daar een sinister beeld aan van de Muur met zijn 'Todesstreifen' en een 'Wachtturm' waarin een Vopo zich kostelijk moet verveeld hebben. De Zimmerstrasse behoorde dus ook tot de straten die de scheidingslijn vormden tussen Oost en West.

De Volkspolizist in zijn wachttoren …

De Zimmerstrasse … immer dat sinistere en deprimerende aspect van de verdeelde stad.

Aan de linkerzijde hadden we de Niederkirchnerstrasse (de voormalige Prinz-Albrecht-Strasse). Men kon dus via deze straat de Muur volgen tot aan de Stresemannstrasse …

Interessante foto : Vanop het platform aan de Wilhelmstrasse zien we links, het voormalige Kunstgewerbemuseum (Museum voor Decoratieve Kunsten) in de Niederkirchnerstrasse. Het stuk braakland ervoor is waar zich het gebouw van de Gestapo bevond. Wat er stond vòòr de oorlog is te zien op …

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4b/Bundesarchiv_Bild_183-R97512%2C_Berlin%2C_Geheimes_Staatspolizeihauptamt.jpg

Nogmaals het vroegere 'Kunstgewerbemuseum' met zijn mozaïeken bovenaan. Vanaf de tweede wereldoorlog tot begin van de jaren tachtig stond het te verkommeren. In 1982 waren er restauratieactiviteiten. Nu heet het : ***Martin-Gropius-Bau*** *- naar de naam van de Berlijnse architect* ***Martin Gropius*** *- en wordt nu gebruikt voor belangrijke tentoonstellingen (zie Berlijn 2004).*

Rechts - in de stellingen - het toenmalig Museum voor Toegepaste Kunst, nu Martin Gropius-Bau. Waar ik toen stond om de foto te nemen, bevond zich het Königliches Völker Museum. Hoe het eruit zag in 1945, kunnen we zien op …

http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:Berlin-Kreuzberg_Postkarte_059.jpg&filetimestamp=20091220003837

Aan de overzijde van de Muur, rechtover het Kunstgewerbermuseum, herkennen we het ***Abgeordnetenhaus von Berlin*** *(Parlament des Landes Berlin).*

RCHIEF

Aangekomen aan de kruising van Stresemannstrasse en Niederkirchnerstrasse stond ook een uitkijkplatform opgesteld.

De Stresemannstrasse met zijn dubbele "Strassenbahn" (tramlijnen).

De Muur volgde de Stresemannstrasse …

Vanop dit platform had men een uitzicht op die Stresemannstrasse in de richting van de Potsdamer Platz.

De Muur maakte verder - in een wijde boog - een bocht naar rechts om via de Potsdamerplatz de richting te nemen van de Brandenburger Tor. Genomen met telelens 135 mm, zien we dat aan de overkant ook een uitkijkpost opgesteld stond, van waarop toeristen in onze richting keken.

Dichter bij ons, kregen we twee Vopo's in het vizier die de wacht optrokken in hun Niemandsland. De Vopo's leken me niet erg gemotiveerd. Het moet inderdaad een vervelende bezigheid geweest zijn de wacht op te trekken tussen betonnen muren. Zeggen dat die twintigers nu reeds vijftigers geworden zijn die zeker met weinig heimwee terugkijken op die periode.

Dertig jaar nadien (2012) lijkt dit beeld precies uit een irreële wereld te komen. Men kan zich inderdaad moeilijk voorstellen dat dit ooit werkelijkheid is geweest. Hoeveel energie werd niet gestopt in het aanleggen van die grens tussen economische systemen. We zijn dus verder gewandeld naar het platform dat we zopas gefotografeerd hadden. Vanop deze stelling aan de Potsdamer Platz hadden we een uitzicht op de Muur langs de Stresemannstrasse (die verder doorliep in West-Berlijn) en op de uitkijkpost die we daarnet verlaten hadden.

Ondertussen stonden daar alweer nieuwsgierigen op de uitkijk en de twee Vopo's waren nog steeds 'druk bezig' …

Vanop die uitkijkpost aan de Potsdamer Platz, zagen we de **Leipzigerstrasse**. De verwoeste gebouwen van de Leipziger Platz hadden plaats gemaakt voor het Niemandsland dat er doorheen liep.

*De **Brandenburgse Poort**, gezien vanuit West-Berlijn (1982). Bovenaan de 'quadriga' met de vier paarden, de koppen gericht naar het oosten.*

Via de Ebertstrasse waren we gekomen aan de Brandenburger Tor. Telkens de verwittiging : Achtung - Sie verlassen jetzt West-Berlin. Het was eerder een

limietaanduiding dan het wijzen op een gevaar want wie zou het in zijn hoofd gehaald hebben over die muur te klimmen om de gevangenis in te raken? We zouden nooit vermoed hebben dat vijf jaar later, de Amerikaanse president Ronald Reagan hier zijn historische woorden zou uitspreken : ***Mr Gorbatchov, open this gate! Mr Gorbatchov, tear down this wall !!***

Tijdens ons verblijf zouden we zeker trachten aan de overzijde te raken om er een fotootje te maken van de quadriga met de paardenkoppen in onze richting …

Terwijl onze blikken **Unter den Linden** afspeurden, werden ook wij in de gaten gehouden. Overal in de afgesloten strook, de 'Todesstreifen', stonden immers grenswachttorens (soort miradors) van waaruit de Vopo's ons met verrekijkers in het oog hielden.

L'arroseur arrosé of … de kijker bekeken…

In de nabijheid van de **Brandenburger Tor** was een gedenkplaats voorzien voor de slachtoffers van het zinloos geweld aan de Muur. We hadden nog steeds voor ogen de verschrikkelijke beelden die we in de TV-journaals hadden gezien. Eén naam was toen eenieder bijgebleven : **Peter Fechter**.

De Brandenburger Tor is gelegen tussen de **Strasse des 17. Juni** en **Unter den Linden**. De twee samen vormen het verbindingsstuk tussen het kasteel Charlottenburg en het (verdwenen) kasteel van Berlijn (Palast der Republik !!), residenties van de Duitse koningen en keizers. De laan snijdt de Tiergarten doormidden en kreeg zijn naam na de arbeidersopstand van de 17de juni 1953. Twee monumenten vormen er de merkpunten van : de **Siegessaüle** (zuil van de zege) en het sovjetmonument dat de Russische gesneuvelden van de slag om Berlijn herdenkt.

De Strasse des 17. Juni tijdens een sombere herfstdag van het jaar 1982. In het midden : de Siegessaüle. Vooraan rechts zien we de twee sovjet-tanks aan de toegang tot het Russisch gedenkteken.

Even voorbij de Brandenburger Tor, de muur volgend, belandden we achter de Reichstag, nu het parlementair hart van de Duitse Bondsrepubliek. Van parlementaire bezigheden was er toen geen sprake gezien alles vanuit Bonn beslist werd.

Aan de achterzijde van de Reichstag liep de Muur voorbij, in de richting van de Spree.

In 1982 stond de Reichstag er troosteloos bij en was enkel een toeristisch doelwit. Onmiddellijk werden er beelden mee geassocieerd uit de jaren dertig en veertig : de mysterieuze brand in februari 1933, gevolgd door het proces Marinus van der Lubbe, en de film met de sovjetsoldaat die de hamer-en-sikkelvlag op de Reichstag plant (1945). Ik had er wat brochures en folders bijeengesprokkeld om die te gebruiken tijdens de geschiedenislessen op school. De documentatie zou me nog last bezorgen aan de grensovergangen.

De Reichstag – anno 1982.

Verder volgden nog een bezoek aan het kasteel van Charlottenburg en aan de citadel van Spandau. Er was ook de gevangenis van Spandau waarin toen nog de duurste gevangene ter wereld verbleef : Rudolf Hess.

Het verblijf in de voormalige Duitse hoofdstad was een hele belevenis met als hoogtepunt : de overgang aan Checkpoint Charlie en een kort verblijf in Oost-Berlijn. Aan de Oost-Duitse kant van Checkpoint Charlie was een grondig onderzoek nodig om verder te kunnen. De motorkap moest opgelicht worden en gezien het niet snel genoeg ging, was een van de Vopo's er onmiddellijk bij om de juiste handle over te halen en het motorkapsysteem te deblokkeren. De onderkant van de wagen werd belicht en met spiegels geïnspecteerd. We waren verplicht geweest een bepaalde som in Oost-Duitse marken te wisselen en we dachten dat te kunnen spenderen in de hoofdstad van de DDR.

Het was al volop herfst en het was lichtjes beginnen sneeuwen. We namen onmiddellijk de richting van de toeristische 'must' die we zeker niet mochten missen : de Brandenburger Tor. Het eerste wat opviel was het weinige licht, de grauwgrijze kleuren van de gebouwen en … vooral de geur van goedkope diesel (een geur die we ook opgesnoven hadden in het Cairo van 1975, anderhalf jaar na de Yom Kipouroorlog).

ARCHIEF

De Brandenburger Tor : evenzo symbool van Pruisische macht, Duitse verdeeldheid en Duitse hereniging. Het gerestaureerde monument tijdens de Koude Oorlog, toen DBR en DDR nog twee 'Duitslanden' waren.

Uitgestapt om een fotootje te maken … We weten niet waar ze vandaan kwamen maar enkele sekonden nadien hadden we reeds het gezelschap van enkele Vopo's die wilden weten welke onze bedoelingen waren. De foto van de Brandenburger Tor is de enige foto die ik in Oost-Berlijn gemaakt heb, en 'geslaagd' is hij niet te noemen. Gezien de duisternis moest voldoende belichtingstijd voorzien worden en dat had in feite het gebruik van een statief vereist. Nochtans is de foto veelzeggend: het monument was helder verlicht omdat de Muur er vlak achter liep en de Tor zich in het Niemandsland bevond. Het zou zelfmoord geweest zijn te pogen 'ongezien' de veiligheidsstrook te dwarsen. Verder zien we het felle contrast tussen de straatverlichting aan West-Berlijnse kant en de black-out in Oost-Berlijn. Teneinde verder niet meer verontrust te worden, heb ik mijn apparaat niet meer bovengehaald.

We hadden al vlug gemerkt dat er van winkelen in Oost-Berlijn niet veel in huis zou komen en besloten een restaurant te proberen. Een 'culinaire must' scheen het restaurant te zijn van het nieuwe **Palast der Republik**, hét pronkstuk van de DDR.

ARCHIEF

*Het **Palast der Republik** – anno 2004 …*
Ondertussen verdwenen !

Van de Brandenburger Tor hebben we de befaamde **Unter den Linden** gevolgd tot aan de Berliner Dom. Dat moderne **Palast der Republik** - dat ondertussen al volledig tot het verleden behoort - was neergepoot geworden op een historische plaats, namelijk waar het **Stadtschloss** stond. Tijdens de oorlog fel beschadigd + beschouwd als symbool van het Pruisisch militarisme, lijken twee geldige redenen te zijn geweest om het **Stadtschloss** met de grond gelijk te maken. Op zomerdag 2012 (21 juni) werd immers de startknop ingedrukt voor het begin van de wederopbouw van het 'Berliner Schloss'.

Groot was dat **Palast der Republik** wel, impressionant niet. Voor het restaurant was het eventjes in de file wachten. Zo te zien moest het er wel druk zijn, binnenin. Toen we uiteindelijk toch toegelaten werden, waren we verrast er zo weinig klanten aan te treffen. Nog verrassender werd het toen bleek dat we niet alléén met ons beidjes aan een tafel mochten plaatsnemen. Prompt kwam de 'maître' ons twee jonge tafelgenoten voorstellen : een jonge Vopo met zijn verloofde. Het werd dus een 'gespreksdiner' waarbij vooral over het leven in Oost en West werd gesproken. De voertaal was Engels, en het is evident dat we ons behoedden ons té negatief uit te laten over het levenspatroon van de DDR. 'Ongedwongen' was de sfeer niet, en 'gezellig' is ook iets anders! Over de kwaliteit van de maaltijd, alleen maar lof. De kwantiteit werd verdrongen door de kwaliteit en we constateerden dat de chef zich duidelijk had laten inspireren door de Franse keuken.

Na deze 'historische' maaltijd, besloten we terug te keren naar ons hotel in West-Berlijn. Langs doodse, sombere straten namen we de richting van Checkpoint Charlie. De controle was nu nòg strenger. Het gevaar bestond erin dat we een klandestiene passagier zouden oversmokkelen. Alle ruimtes - in en onder de mercedes - die maar enigszins daartoe hadden kunnen dienen, werden nauwkeurig onderzocht. Wanneer uiteindelijk ook alle papieren in orde bleken, kwam het verlossend gebaar dat we konden doorrijden. Ik herinner me niet mij ooit zò opgelucht gevoeld te hebben als toen. Van pure vreugde zijn we naar de Ku'dam gereden en hebben er in een gezellige brasserie een goeie Paulaner gedronken. We wisten nu wat het was, Oost-Berlijn.

ARCHIEFJES

Bij het verlaten van Berlijn was de grenscontrole weer 'grondig' te noemen. Prompt werd mijn documentatie over de Reichstag bovengehaald door de Vopo. Hij zei dat dit als subversieve lectuur beschouwd werd in de DDR. Ik zal hem met zòveel verwondering hebben aangekeken dat hij ze zelf terug onder de zetel stopte.

Na deze enkele dagen Berlijn was het tijd naar de Heimat terug te keren. Het was een bezoek geweest aan de Koude Oorlog.

M.V. 2012 ©

ARCHIEFJES